СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ“
ИНСТИТУТ ЗА НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
КАТЕДРА „МАТЕМАТИКА И СТАТИСТИКА“

КРЪГЛА МАСА

ЕВРОПЕЙСКАТА СИСТЕМА ЗА ИНТЕГРИРАНА СТАТИСТИКА НА СОЦИАЛНАТА ЗАЩИТА (ESSPROS) – ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АНАЛИЗ НА СОЦИАЛНАТА ЗАЩИТА В БЪЛГАРИЯ

19 октомври 2019 г.

НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОЕКТ № 6-2019

АИ „Ценов“

2019

Кръгла маса

„Европейската система за интегрирана статистика на социалната защита (ESSPROS) – възможности за анализ на социалната защита в България“

19 октомври 2019 г.

гр. Свищов

Сборник доклади

ISBN 978-954-23-1768-5

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“

Свищов, ул. „Градево“ № 24

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

СЪСТОЯНИЕ И ДИНАМИКА НА РАЗХОДИТЕ ЗА ПЕНСИИ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Поля Ангелова **3**

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ПЛАЩАНИЯТА ОТ СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНА ЗАЩИТА В БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Маргарита Шопова **12**

КОНВЕРГЕНЦИЯ НА РАЗХОДИТЕ ЗА СОЦИАЛНА ЗАЩИТА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ЗА ПЕРИОДА 2008 – 2016 Г.
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов **29**

СТРУКТУРНА ДИНАМИКА НА ПРИХОДИТЕ В СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНА ЗАЩИТА В БЪЛГАРИЯ И В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ЗА ПЕРИОДА 2008 – 2016 Г.
Ас. д-р Евгени Овчинников **38**

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА НА ПРИХОДИТЕ ЗА СОЦИАЛНА ЗАЩИТА В БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ
Докт. Иванка Янкова **47**

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ИЗПЛАТЕНИТЕ ОБЕЗЩЕТЕНИЯ ПО ФУНКЦИИ НА СОЦИАЛНАТА ЗАЩИТА В БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ (28) ЗА ПЕРИОДА 2008-2016 Г. **58**

Статистически анализ на изплатените обезщетения по функцията „БОЛЕСТ/ЗДРАВНА ГРИЖА“
Студ. Диана Мутафова **61**

Статистически анализ на изплатените обезщетения по функцията „ИНВАЛИДНОСТ“
Студ. Иван Янков **68**

Статистически анализ на изплатените обезщетения по функцията „НАВЪРШЕНА ВЪЗРАСТ/СТАРОСТ“
Студ. Александра Икимова **75**

Статистически анализ на изплатените обезщетения по функцията „НАСЛЕДНИЦИ“
Студ. Димитрина Иванова **82**

Статистически анализ на изплатените обезщетения по функцията „СЕМЕЙСТВО/ДЕЦА“
Студ. Цветомира Георгиева **90**

Статистически анализ на изплатените обезщетения по функцията „БЕЗРАБОТИЦА“
Студ. Десислава Манолова **98**

Статистически анализ на изплатените обезщетения по функцията „ЖИЛИЩНИ НУЖДИ“
Студ. Инна Пала **106**

Статистически анализ на изплатените обезщетения по функцията „СОЦИАЛНО ИЗКЛЮЧВАНЕ, НЕКЛАСИФИЦИРАНО ДРУГАДЕ”
Студ. Силвия Стойнова. **114**

СТРУКТУРНА ДИНАМИКА НА ПРИХОДИТЕ В СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНА ЗАЩИТА В БЪЛГАРИЯ И В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ЗА ПЕРИОДА 2008 – 2016 Г.

Ас. д-р Евгени Овчинников, e.ovchinnikov@uni-svishtov.bg
Катедра „Математика и статистика“

Изграждането на система за социална защита, която да спомага за икономическото и социалното сближаване на страните от Европейския съюз, е сред приоритетните направления на Стратегията „Европа 2020“. Социалното измерение на ЕС се проявява в насърчаването и координирането на страните да провеждат социална политика, която да осигурява социална защита и подкрепа на населението, да води ефективна борба с бедността и социалното изключване. Обществената солидарност в социалната област намира израз чрез плащанията, осъществявани от системата за социална защита. Статистическото наблюдение на социалните плащания и на тяхното финансиране, се осъществява чрез Европейската система за интегрирана статистика на социалната защита (ESSPROS).

Статистическата информация за паричните потоци, свързани със социалната защита, може да бъде представена в счетоводна рамка, която обхваща предоставянето на социална защита – разходи, и нейното финансиране - приходи (Ангелова, Шопова, & Върбанов, 2017, стр. 105). За ефективното управление на паричните потоци на системата за социална защита са формулирани правила, организирани в различни системи. В ESSPROS те се наричат схеми за социална защита и са 18 на брой. (Европейска система за интегрирана статистика на социалната защита. Методология). Те са предназначени да акумулират приходи и регулират тяхното изразходване, така че да се осигурява закрила срещу определен риск или потребност с фокус върху определени групи нуждаещи се от социална защита.

ESSPROS класифицира приходите към схемите за социална защита в два аспекта – по вид и по произход. Разделянето ***по вид*** е въз основа на същността и причината за дадено плащане. Основание за класифицирането на приходите за социална защита ***по произход*** е институционалният сектор, който осигурява финансирането. **Целта** на настоящата разработка е да представи съдържанието на приходите към схемите за социална защита по признака „вид“, съгласно ESSPROS, и да се оцени структурната им динамика в България и Европейския съюз (28) през периода 2008-2016 г.

Източник на статистическа информация за осъществяване на изследването е Европейската система за интегрирана статистика на социалната защита (ESSPROS). Неговата законова рамка се определя от Регламент (ЕО) №458/2007 (Регламент (ЕО) № 458/2007 на Европейския Парламент и на Съвета от 25 април 2007 година относно Европейската система за интегрирана статистика на социалната закрила (Esspros), 2007). В България наблюдението се осъществява от Националния статистически институт.

Приходите към системите за социална защита, според причината за възникване на плащането, се формират чрез социалноосигурителни вноски, вноски на централното правителство, трансфери от други схеми или други постъпления.

Разходите, направени за придобиване правото на социални обезщетения от осигурените лица или от работодатели за сметка на техните служители образуват групата на *социалноосигурителните вноски*. Тук се отнасят и условно начислените социалноосигурителни вноски при задължителни и неконтролирани от правителството схеми за социална защита. Плащанията на социалноосигурителните вноски може да бъде извършено от работодателите, за да придобият техните служители, бивши или настоящи, право за получаване на социални обезщетения. За да получат или запазят правото си на социални обезщетения, вноски към схемите за

социална защита могат да правят също физически лица и домакинства – наети, самонаети, пенсионери и др.

Вноски на централното правителство към схемите са както разходите на правителството, предназначени за управление на неконтрибутивни схеми[1], така и финансовата подкрепа, оказвана от правителството на местни схеми за социална защита. Трансферите на данъчни постъпления, предназначени за финансиране на социалната защита, образуват резервните фондове. Останалите вноски на правителството формират общите приходи и са резултат от прехвърлянето на средства от други източници.

Част от приходите към схемите за социална защита могат да се получават в резултат на *трансферите от други схеми*. Затова се регистрират два парични потока – единият е разход за схемата, извършваща плащането, а другият е приход за схемата-получател. Социални осигуровки, пренасочвани от други схеми, са някои здравноосигурителни плащания: от фонда на държавното обществено осигуряване - за пенсионерите и безработните, от държавния бюджет - в полза на децата, от Агенцията за социално подпомагане – за неосигурените лица с право на социално подпомагане. С цел намаляване на дефицита на схемата-получател се използват и други трансфери от резидентни схеми.

Текущите и капиталовите приходи по схемите за социална защита формират групата на *другите приходи*. Произходът на приходите, определяни като доход от собственост, е най-вече от лихви и дивиденти. Други приходи са постъпленията от дарения, искове към задължени лица, завещания на физически и юридически лица и т.н.

Структурната динамика на приходите за социална защита по класификационния признак „вид“ са изследвани чрез методите за анализ на структурни изменения и различия (Гатев, 2007, стр. 21; Шопова, 2018, стр. 106).

[1] За предоставянето на социална закрила от получателя не се изисква финансов принос, т.е. плащане на осигурителни вноски.

Настъпилите структурни изменения от един период до друг, както и колко резки са те, и дали се ускоряват или затихват, се измерват чрез установяване на тенденциите в развитието на разгледаните структури. Анализът в статика позволява да се направят изводи за особеностите на приходите за социална защита през отделни периоди чрез изчисляването на коефициенти на структурни различия. Той е извършен чрез измерване на различията между структурите на приходите в България и в Европейския съюз.

Структурите на приходите за социална защита в България и в Европейския съюз за периода 2008-2016 г. по видове са представени в табл. 1. Преобладаващ дял в структурата на приходите за социална защита в България по вид заемат социалноосигурителните вноски и вноските на централното правителство, като общият им дял надвишава 97% през целия период. Те имат близки стойности, като през по-голямата част на периода превес имат социалноосигурителните вноски - 53,99% срещу 44,48% за вноските на централното правителство (2008 г.), 49,60% срещу 48,64% (2009 г.), 49,20% срещу 48,67% (2013 г.), 49,22% срещу 48,79% (2014 г.), 50,78% срещу 47,39% (2015 г.) и 52,14% срещу 46,28% (2016 г.). През останалата част от периода вноските на централното правителство превишават дела на социалноосигурителните вноски, като разликата между двата дяла намалява.

Относителният дял на другите приходи заема много малка част в структурата и се изменя от 1,53% през 2009 г. до 2,13% през 2013 г., когато е най-високата му стойност. Този вид приходи има незначително влияние върху динамиката на относителните дялове на другите две групи приходи именно поради трайно установения минимален относителен дял.

Ниското равнище на относителните дялове на другите приходи и незначителният им размах е обстоятелство, което поражда поведение на изследваната структура, наподобяващо двуелементна структура – в отговор на увеличаването на относителния дял на едната група, намалява относителният дял на другата. Делът на социалноосигурителните вноски намалява

в периода 2008-2010 г., остава постоянен между 2010 г. и 2012 г., след което нараства до края на изследвания период. Делът на вноските на правителството расте в периода 2008-2010 г., постоянен е в периода 2010-2012 г., намалява в периода 2012-2016 г.

Таблица 1.

Структура на приходите за социална защита в България и в Европейския съюз за периода 2008-2016 г. по видове

(%)

Години	Социалноосигу-рителни вноски	Вноски на централ-ното правителство	Други приходи	**Общо**
България				
2008	53,99	44,48	1,53	**100,00**
2009	49,60	48,64	1,76	**100,00**
2010	47,01	51,21	1,79	**100,00**
2011	47,27	50,87	1,86	**100,00**
2012	47,09	51,08	1,84	**100,00**
2013	49,20	48,67	2,13	**100,00**
2014	49,22	48,79	1,99	**100,00**
2015	50,78	47,39	1,83	**100,00**
2016	52,14	46,28	1,58	**100,00**
Европейски съюз				
2008	55,69	38,35	5,96	**100,00**
2009	54,68	39,85	5,47	**100,00**
2010	54,90	39,38	5,72	**100,00**
2011	54,51	40,15	5,33	**100,00**
2012	54,27	40,53	5,19	**100,00**
2013	54,41	40,36	5,23	**100,00**
2014	54,01	40,44	5,55	**100,00**
2015	53,19	41,23	5,58	**100,00**
2016	54,61	40,30	5,10	**100,00**

Източник: *собствени изчисления.*

Както вече бе отбелязано, през изследвания период дяловете на социалноосигурителните вноски надвишават съответните дялове на вноските на правителството, с изключение на подпериода 2010-2012 г. Освен това вариацията в отделните групи е сравнително ниска и много близка по стойности. Коефициентът на вариация при дела на социално осигурителните вноски възлиза на 4,55%, а при вноските на правителството – на 4,44%. Това е основание да се направи изводът, че структурата на приходите по видове в България има сравнително устойчив характер през анализирания период.

В структурата на приходите за социална защита в Европейския съюз по видове, подобно на аналогичната структура за България, основната част се заема от социалноосигурителните вноски и вноските на централното правителство, а останалата малка част – от другите приходи. Независимо от това, съществуват съществени разлики в динамиката на отделните групи приходи.

През целия период социалноосигурителните вноски имат преобладаващ дял, надвишаващ 50% от всички приходи (независимо от незначителната вариация през годините). Делът им се движи между 55,69% през 2009 г. и 53,19% през 2015 г., като коефициентът на вариация е едва 1,16%. Първоначално се наблюдава тенденция на намаление – от 55,69% през 2008 г. до 53,19% през 2015 г, след което към нарастване до 54,61% през 2016 г.

Делът на вноските на централното правителство е втори по големина в европейската структура на приходите за социална защита през целия период, но е значително по-нисък от този в България. В България той се движи между 44,48% и 51,21%, докато в ЕС – между 38,35% и 41,23%. Същият проявява тенденция на нарастване от 2008 г. до 2015 г. от 38,35% до 41,23%, след което намалява на 40,30% през 2016 г. Вариацията е малко по-голяма от тази при дела на социалноосигурителните вноски, но остава слаба – коефициентът на вариация е около 1,11%. Т.е. и при двата дяла в европейската структура вариацията е по-ниска от тази в България.

Делът на другите приходи в европейската структура на приходите остава най-малък, но е по-висок от този в националната структура. През целия период той е между 5% и 6%, за разлика от България, където е между 1% и 2%.

Интензивността на промените в структурата на приходите към системата за социална защита в България и в Европейския съюз по вид за периода 2008-2016 г., както и структурните различия, са изследвани чрез интегралния коефициент на структурните изменения (Гатев, 2007, стр. 44), изчислен при база предходната година. Значенията на интегралния коефициент за промените в структурата на приходите за социална защита по видове са представени в таблица 2.

Таблица 2.

Интегрален коефициент на структурни изменения и различия по видове приходи за социална защита в България и Европейския съюз за периода 2008-2016 г.

Години		**2009/ 2008**	**2010/ 2009**	**2011/ 2010**	**2012/ 2011**	**2013/ 2012**	**2014/ 2013**	**2015/ 2014**	**2016/ 2015**
Структурни изменения	България	0,061	0,037	0,004	0,003	0,033	0,002	0,021	0,018
	ЕС	0,02	0,006	0,01	0,005	0,002	0,005	0,012	0,018
Структурни различия		0,079	0,111	0,152	0,138	0,136	0,106	0,106	0,078

Източник: *собствени изчисления*

Получените резултати показват слаби структурни промени и в двете направления на анализа – в динамика и в статика. Едновременно с това трябва да се отбележи, че измененията в динамичен аспект са доста по-слаби от тези, характеризиращи различията между България и ЕС. Прави впечатление, че значенията на интегралния коефициент на структурните изменения за структурата на приходите в България – 0,037 за 2010/2009 г. и 0,033 за 2013/2012 г. надвишават многократно значенията на структурата за

Европейския съюз – 0,006 и 0,002 съответно за 2010/2009 г. и 2013/2012 г. Това се дължи на факта, че през периода 2010-2012 г. вноските на централното правителство превишават дела на социалноосигурителните вноски в България. Като цяло ниските стойности на изчислените коефициенти свидетелстват за относително стабилна структура на приходите за социална защита през изследвания период.

Един от основните приоритети на социалната защита в Европейския съюз е осигуряването на ефективно функциониращa система за набиране на приходи и регулиране на тяхното изразходване. Извършеният анализ на структурните промени на приходите за социална защита в България и открояването на мястото на страната в ЕС като негов равноправен член са основание да се направят следните изводи и обобщения:

- Структурата на приходите за социална защита по вид в България се доближава до тази в ЕС, като преобладаващ е относителният дял на приходите от социалноосигурителните вноски и вноските на централното правителство.

- Стойностите на интегралния коефициент на структурни изменения и различия, чрез който е измерена тяхната интензивност в динамика и в статика, показват, че измененията са слаби, което е основание да се направи извод, че структурите по изследваните признаци са устойчиви в динамичен аспект, а в статичен – структурите в България се доближават все повече до средноевропейските.

Отвореният метод на координация в сферата на социалната защита определя необходимостта от надеждна и хармонизирана статистика на национално и европейско равнище. Това налага по-нататъшно разширяване и усъвършенстване на статистическите изследвания в тази област. Обменът на положителни практики и новаторски подходи ще повиши ефективността на координацията между участниците в тези изследвания и качеството на

информацията, необходима за разработване на политиките и стратегиите на ЕС в областта на социалната защита и социалното включване.

Библиография

Ангелова, П., Шопова, М., & Върбанов, Т. (2017). *Социална статистика.* Свищов: АИ "Ценов".

Гатев, К. (2007). *Методи за анализ на структури и структурни ефекти.* София: УИУ "Стопанство".

Европейска система за интегрирана статистика на социалната защита. Методология. (н.д.). Изтеглено на 1 july 2019 г. от Национален статистически институт: http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/metadata/Social_1_Methodology.pdf

Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020. (н.д.). Изтеглено на 15.09.2019 от Портал за обществени консултации: https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=790

Регламент (ЕО) № 458/2007 на Европейския Парламент и на Съвета от 25 април 2007 година относно Европейската система за интегрирана статистика на социалната закрила (Esspros). (30 4 2007 г.). *Официален вестник на Европейския съюз*, стр. L 113/3.

Шопова, М. (2018). *Статистически анализ на структури.* Свищов: АИ "Ценов".